

bili za svoju dobrobit, jednako je dobro poznavali, u istoj mjeri za njom težili i jednako sposobni bili, da je oživotvore, onda bi se dalo vjerovati, da će se ovakova individualnoegoistična nastojanja sastaviti u rezultantu društvenoga ravnovjesja što veće sreće svih. Ostalo bi doduše još uvijek neriješeno pitanje, ne bi li sporedni efeti, koji izvan naših namjera leže i koji se njima kao kobold pridružuju, onu ravnotežu smetali. No i bez obzira na to, iskustvo je pokazalo neosnovanost onoga pouzdanja u prirodnu akomodaciju egoizma na altruizam, u prirodno izravnanje narodnoga gospodarstva i etike. U t. zv. manchesterskoj školi je načelo laissez faire urodilo bezobzirnim egoizmom i još jačim pritiskom gospodarski jačih na slabije, te opreke između kapitala i rada tako zaoštrilo, da je odnošaj gospodarskih prilika i moralnoga stanja postao nepovoljniji no ikada. Iskustvo manchesterske škole jedva opravdava i nadu, da će se ovaj odnošaj prirodnom evolucijom gospodarstva promijeniti. Ne će li ipak trebati pozvati u pomoć utjecaj države, pomoć društva, da trijezno i namjerice, a prema zahtjevima pravednosti i u ime čovječnosti korigira, koliko je moguće, tečaj gospodarske mehanike? Ne će li se morati tražiti bolja sveza između gospodarskih motiva i moralnih ciljeva, hoće li socijalna reforma — koja upravo znači izravnanje gospodarskih odnošaja i ćudorednih ljudskih zahtjeva — proizići iz samih gospodarskih prilika ili će za ostvarenje njezino biti potrebna suradnja etičkih faktora. Jedrom riječi: je li socijalno pitanje jedno čisto gospodarsko ili je povrh toga i jedno etičko pitanje.